

चांदोबा

ऑगस्ट १९७०

देवाचा भरणपसा

फार पूर्वी इराण देशातल्या एका गावी एक फकीर राहान असे. तो महा आळशी व मुर्ख होता. अंगाने हड्डकडा होता, काम करायला त्याच्या अंगात भरपूर शक्ती होती, परंतु स्वभावाने तो कामचोर होता. पोट भरण्यासाठी तो भोक मागे. बाकी वेळ तो शोषण्यात व जागेपणी यानभर बळकण्यात घालवी. पोळासारखा जसा भटकतास कां, तसे कोणी त्याला म्हणतसे की तो हल्ले आणि त्या बोलण्याकडे दुर्लक्ष करी.

हळूहळू त्याच्या या कागण्यामुळे त्याला गावात कोणी भीक घालीनासा झाला. एक वेळ पोट भरणेसाठीच त्याला कडील होक लागले. आता गावात निभाव लागणे कठीण आहे, असा विचार करून तो शंभारच्या गावी निवून गेला.

परगावी जात असता त्याला वाटेत एक जंगल लागले. त्या जंगलात त्याला एक लंगडा कोव्हा दिसला. त्या निजने स्थानी एका जिवंत लंगड्या कोव्ह्याला पाहून फकीराला आश्चर्य वाटले.

ओहो! देवाची लीला काय वण असाय आहे? या कोव्ह्याला हातपाय नाहीत आणि हा या जंगलात कसा काय जगतो आहे मुका? त्याला खायला प्यायला कसे काय मिळते? 'देव तारी त्याला कोय मारी!' फकीर असा विचार करीत असता एक बाघ हाणाला ठार करून त्या बाजूला ओडीव घेऊन आला.

बाघाला पाहून फकीर भ्याला आणि झाडीत पुका नागी लपला.

बाघ आपली भूक मागून उरलेले हाण्याचे मांस तेथेच टाकून निघून गेला. त्या मांसावर कोव्ह्याने हात मारला.

आज आपल्याला एका सत्याचा शोध लागला. तसे जगण्याचे रहस्य काण्यात तो परमेश्वर सर्वांची काळजी बाळगो आहे. देवाची कृपा अपार आहे.

देव दररोज या लंगड्या कोव्ह्याच्या पोटाची जशी तरेतुर करतो आहे तसाच देव माझी फिकीर कां करणार नाही? की कोणाकडे भोक मागण्याची गरजच काय? काय वाटेत ते होवो, आजपासून मी कोणाकडे भोक मागयला जाणार नाही. देवावर सदैव भित्त टाकून स्वस्थ वसून राहीन. कोव्ह्यासारखा मी मुढा कोणत्या दरी कोपण्यात पडून राहीन. देव स्वतः धरवाला वण असणार, या मशिदीत

माझे पोट भरण्यापुरेसे खाणे माझ्याकडे पाठवून देईल. असा विचार करून तो फकीर एका गावाकडे नळता तो एका गावी गेला. त्या गावात एक जुनी मशीद होती, मशिदीजवळच्या झाडाला आपली सोळी बांधून देवूत तो समोर उभा राहला.

तेथे एक थुड गृहस्थ येऊन उभा राहला. बराच वेळ ग्हात राहल्यावर तो फकिराला म्हणाला—“येथे कोणी भीक घालणारा नाही. तू गावात जाऊन भीक माग. कोणी भीक घालील.”

“येथे मशीद आहे ना! घर येलेल तेथे धरवाला वण असणार, या मशिदीत

राहणारा माझ्यावर कृपा करणार नाही का?" फकीर म्हणाला.

तो म्हाजण बोकास रागाने म्हणाला-
"मेघे राहणारा कोण आहे, माहीत तरी
आहे का तुला? तुला बऱ्याच जन्म देणारा
व सर्वांचे पालन पोषण करणारा परवर-
दिगार मला राहतो आहे. त्याची बद्धा
करतोस का रे?"

"अलाच्या दारासमोरून भीक घेतल्या-
शिवाय रिकाम्या हाताने कोठे जाऊ? जो
भीक घेतल्याशिवाय येथून गेलो तर देव
रागावेल!" असे म्हणत फकीर देवाची
शार्चना करू लागला-"हे दोनदयाळा
देवा! नू आपल्या अवस्थेस मांडरातून मादमा
पोटापुरते अन्न पाठवून दे." असे सांगून
फकीर तेथेच बसला. प्राण गेला तरी तेथून
हालायचे नाही, असे त्याने मनाची ठरविले.

फकीर त्या गावात नवा होता. म्हणून
कोणी त्या बाजूला फिरकला सुद्धा नाही.

कोणी त्याला खावला दिले नाही की
दिचारपूस केली नाही.

काही दिवसांनी तो उपासमार झाल्या-
मुळे अशक्त झाला. त्याची गालफळे बसली,
डोळे खोल गेले, फक्त हाडांचा तंगडा
काय तो उरला. आज मरतो की उद्या,
अशी त्याची स्थिती झाली.

त्या वेळी मशीदीतून एक आवाज ऐकू
झाला-"मूर्ख! तू हात पाय वसलेल्या
कोव्हा आहेस का? अंगाल शक्ती असून
भीक मागणे भूखेपणा आहे. गेहूनत करून
जो असहाय परिवाला मदत करतो त्याच्या-
वर मी कृपा करतो."

ते ऐकून फकीर कार्मेने मान खावी
घालून बसला. अंगाल अगदी थोडी
शक्ती उरली होती. तरी तसाच तेथून
उठला. त्या दिवसापासून त्याने गेहूनत
सजुरी करून आपले पोट भरायला सुरुवात
केली.

मूल धामोपि, जरा कवोपि, विचिल प्रायोपि, कष्टोदशा
भाषोपि, विपन्न दीधितिदपि, शरणेषु नश्यत्स्वपि,
मत्तेवेन्द्र विभिन्नकुम्भ पिशितघासेक बद्धस्पृहः,
किं जीर्णं तृणमलि मानमहता मधेसरः केसरी

॥ १ ॥

[जलपेठ घाली विह, घुलेने भीम कासाकीन झाला जवला, स्त्रोतावरून बाहेर येवले, संकटास
सापडला अमला, अशक्त असला, रीव कटाक्षी येऊन ठेपला असला, तरी हुरीचे कुंभस्थळ काढून
त्याचा प्राण करण्याचीच शक्ती करणार, बाळगले एवढे क्षाण्याची इच्छा करील का? शक्यच नाही.]

छायाचालन मधश्चरणावघातं,
भूमी निपत्य वरनोदर वर्णानं च,
इवा पिडदस्य कृष्टो वज्रपुंग वस्तु
धीरं विलोकयति चाटु शतैश्च भुंक्ते

॥ २ ॥

[कुला चायला वातणापकडे पाहून जेपटी हसवीत पमिनीवर पडून आपले पोट दाखवितो.
परंतु हुरी माहताच्या सोडून गोंड गोंड बोलून सुद्धा मज्ज व गंधीर असतो.]

परिवर्तिनि संसारे मुतः को वा न जायते?
स जातो येन जनेन याजि वंशस्समुपतिम्

॥ ३ ॥

[जन्म न घुलण्या वसत वरणास कोण कुठून कनक नाही. ज्याच्यामुळे वंशाचा विकास
आणि परवृद्धि होते त्याचा जन्म घन्य होय !]

दुःखाचे मूळ कारण

एका गावी राजहंस नावाचा एक तरुण युवक रहात असे, त्याला आईबाप किंवा इतर कोणी नातेवाईक नव्हते. आपल्या बापाची सारी इस्टेट अर्धाश्व खर्च करून हातात करवंटी आली तेव्हा त्याचे खेळ उघडले व तो पदचालाप करू लागला. राहणपण तेव्हाच उशिरा येते? म्हणून त्याने परगावी कोठेतरी राहून मेहुता मजुरी करून सानान पुढील आयुष्य घालवाने अशा विचार केला.

दूरवर पायी चालत गेल्यावर राजहंस अगदी दमून गेला. एका झाडाखाली विश्रांतीसाठी बसला असता एक श्रीमंत त्या रस्त्याने आला. त्याच्या अंगावर उंची वस्त्रे होती व डोक्याला एक पकडी होती. त्याने राजहंसाजवळ येऊन विचारपूस केली आणि म्हणाला-“तू माझ्याकरीतर घरी चक. माझ्याच घरी रहा, मी स्वतःचा

भावासारखा तुला वायवीन. तुला कोण- त्याही गोष्टीची कमतरता भासू देणार नाही. माझ्या घरची मंडळी मेहुमी कदासाही उरी दुःख करीत असतात. तू त्याचे कारण काढून घेण्याचा प्रयत्न करू नकोस.”

राजहंसने तो अट कबूल केली. त्याने त्या श्रीमंताने आभार मानले आणि त्या श्रीमंतावरून निघाला.

त्या श्रीमंताने घर एखाद्या राजवाड्यासारखे होते. घरची मंडळी राजहंसाच्या नौकरासारखी वागवीत नसत. परंतु सर्वांच्या जेवण्यावर मेहुमी दुःखकळा दिसे. त्याचे कारण विचारण्याची इच्छा त्याला फार होई, परंतु त्याने आपल्या मनाला आवरले.

तेव्हाच राहत बसण्याच्या कोणीतरी घरे तेव्हा श्रीमंत मनुष्य त्याची जन्मवेष्टी वर्गरे करी.

एक विवशी तो श्रीमंत मनुष्य राज- हंसाला म्हणाला-“मी तीर्थयात्रेला जातो आहे. मी परत येईन की नाही माझे पत्नीच माहीत नाही. म्हणून तूच पापुढे या खराचा धाकक होऊन रहा.”

“आता तरी सांगाल का या घरच्या लोकांच्या दुःखाचे मूळ कारण?” राज- हंसने विचारले.

“नाही, मी नाही सांगणार. ते कुठल्याने तुझे हिन होणार नाही. दुमरे एक सांगून येवतो, तू पूर्वेकडील हा दरवाजा कधी तुकूनगुळा उचळू नकोस. तू तो दरवाजा उघडून बाहेर येईस तर तुला पदचालाप

करावा लागेल.” माळकाने त्याला सवआकून सांगितले.

अशातच ते राजहंसाला सावध करून तो श्रीमंत मनुष्य तीर्थयात्रेला निघाला. एक विवशी राजहंसाच्या भाला पूर्वेकडेचा दरवाजा उघडण्याची भनावर इच्छा उत्पन्न झाली. तो दरवाजा उघडल्यावर एक खोली त्याला दिसली. त्यात एक भुयार होते. तो त्या भुयाराच्या वाटेने समुद्रकाठी येऊन पोचला.

तेथे एक कार थोडा पक्षी बसला होता. तो उडत राजहंसजवळ आला आणि त्याला आपल्या पंज्यात घेऊन समुद्रपार एका निर्जन बेटावर सोडून निघून गेला.

राजहंस समुद्रकाठी उभा पाहून एखादे गलबत किंवा जहाज दिसते का. पाहू लागला. थोड्या वेळाने त्याच्या सुदैवाने तिकडे एक जहाज येत असलेले दिसले. ते गलबत बल्हेरीत आणणाऱ्या सर्वे त्रियाच होत्या. त्यांनी राजहंसाला त्या जहाजात बसवून घेतले आणि निघाल्या.

जहाजाची यानकीण राजहंसाला एक राजवाड्यात भेऊन गेली आणि म्हणाली— "मी वा देवाची राणी आहे. मी तुम्हाची स्वयंवर करून घ्यायचे ठरविले आहे. तू या देशाचा राजा होशील."

"ठीक, मी तयार आहे. मला त्यात आनंदच वाटेल." त्यानंतर राजहंसाने त्या राणीशी विनम्र करून घेतला आणि ब्रुलपूर्वक राजू लागला. एक दिवशी तो आपल्या बायकोबरोबर राजवाड्यात हिंडत असता एका बंद दरवाज्याजवळ येऊन बिल्लाक लागला— "मा खोलीत काय आहे?"

"काय आहे, कोणाला माहीत नाही. कोरमोठ्यांनी कधी हे दार उघडू नका वसे सांगितले आहे." राणी म्हणाली.

एवढा राजहंसाने राणी पाहून आपल्या बायकोला सांगितल्याप्रमाणे तो दरवाजा उघडला. त्यात एक भुयार होते. त्या भुयारतून गेल्यावर तो समुद्रकाठी येऊन पोचला. तेथे फिरत असता त्याला एक मोठा पक्षी उचकून येऊन गेला आणि पहिल्या घरात त्याला धाकून गेला.

राजहंस आपल्या राणीची भाडवण काढून रडू लागला. तेव्हा त्या घराचे लोक कां रडत होते हे त्याच्या लक्षात आले.

तीर्थयात्रा संपवून घराचा मालक परत येऊन पाहिले तर राजहंसाच्या पायण्यात त्याला फरक दिसून आला. तो म्हणाला— "सु देखील आता त्यांच्यापैकीच एक आहेस. तुला स्वतःचे हित करात आहे, हे कळत नाही. म्हणून त्याचे फळ भोग."

पडकें देऊळ

[३०]

[उन्मत्त कात घालल्यामुळे नांगसोम वेड्यासारखा ओरडू लागला. पुजाऱ्याने त्याला उरले व पडक्या देवळाच्या जीवार्थ निघांना. डांगरावर शिखीमुख बघतेनी त्याला भडबडून त्याला आश्चर्य केले. त्या वेळी नांगला पांढरा सावा तरी त्याच्याशी बटापड घालू बसता पुतारी दरीत पडता. नांगसोमने दरीत उडी टाकली. पुढे—]

नांगसोमने 'पडकें देऊळ', 'पडकें देऊळ' त्यांना फार फार दुःख झाले. काय करावे, असे ओरडत दरीत उडी टाकली. ते

पाहून शिखीमुख व चिकमकेसरी थक्कच

साले. गोलभरा गावातून नांगसोम मोठी

हजारो दाखवून त्यांना वृषिक क्षीपापर्यंत

मुखरूप घेऊन जाला होता. तेथे पोचल्यावर

सुद्धा त्याने पुष्कळ मदत केली होती. बघा

एका हुशार व साहसी वहाडूर साथीदाराचा

शेवट अशा अनपेक्षित रीतीने व्हावा याचे

त्यांना फार फार दुःख झाले. काय करावे,

कोणाला काही सुचना.

"शिखी! आपला एक फार चांगला

साथी गेला, बघ. त्याने उन्मत्त कात खाऊन

कोणत्या विश्वासाने ह्या भयंकर बोक्क्यात

स्वतः होऊन उडी घेतली असावी?"

चिकमने शिखीला विचारले.

शिखीमुख काही उत्तर देणार इतक्यात

जांगला जोराने कण्ट म्हाणाला— "शिखी

"नदीदेव."

तुम्हे, तर तुम्ही हिमत्पण पाहून मी थक्क झाली, बघ! तू एकटला नसताना तर तो पुढारी या खेपेमदेखील इश्यातून तिसडून गेला असता." त्यानंतर जांगलाच्या जखमेतून वहात असलेले रक्त पाहून चारी बाजूला नजर फिरवीत म्हणाला—"अरे! आम्ही तरी कसे मूर्ख आहो! याचो जखमेखोल आम्ही अज्ञापर्यंत बांधली नाही. किती रक्त वाहात आहे पहा."

वृश्चिक जातीचा नायक जवळच्या झाडीत चिरला. कासला तसे पाला आणून त्याने त्याचा रस जखमेवर लावला व पट्टी बांधली. तेव्हा विक्रमकैसरी जांगलाला म्हणाला—"जांगला! तू म्हणतोस तसा नागसोमच नव्हे, तो पुजारीमुढां झाडाळा अडकून जिवंत नसेल कदाचन? तुला काय वाटते शिखी?"

"बरोबर आहे तुमचे म्हणणे! तो जिवंत असला तर त्यात आश्चर्य करण्याचे कारण नाही." जांगला म्हणाला.

ते ऐकून वृश्चिक नायक रगाने म्हणाला—"जिवंत असेल तर त्या दोघा बेरडांचा पीणिमेच्या पिवशी वृश्चिक मातेच्या चरणावर बसली देईन. सोडीन वाटले होय तुम्हांला? दोघांपैकी एक लबाड आहे व

दुसऱ्याने उत्पन्न कात खाऊन वृश्चिक मातेचा अपमान केला आहे."

वृश्चिक नायक म्हणाला ते ऐकून विक्रमला राग आला. त्याने लगेच तलवार उपसली व म्हणाला—"तू या वृश्चिक द्वीपाचा जणूकाही राजा असल्यासारखा बोलतो आहेस की रे! आम्हांला देवी-समोर बळी देणे तुला इतके सोपे वाटले होय? जरा मीदेखील तुझी शक्ती किती आहे ते पाहते. हिमत् असेल तर शस्त्र घेऊन ये माझ्यासमोर!"

विक्रमकैसरी म्हणाला ते ऐकून वृश्चिक जातीचे लोक आपल्या नायकाच्या रक्षणासाठी त्याच्या चारी बाजूला घोंठका करून उभे राहले. पाच एक मिनिटांनी वृश्चिक नायक आपली दगडाची कुन्हाड घेऊन एकटा विक्रमकैसरीसमोर मस्त हत्तीसारखा डोकत येऊन उभा राहला.

शिखीने प्रसंग ओठखला. आता वृश्चिक मातेसमोर बळी कोणी आतो किंवा नाही त्यापूर्वी रक्तपात मात्र मोठ्या प्रमाणावर होणार हे निश्चित होते. विक्रमसमोर वृश्चिक नायक टिकाव धरू शकणार नाही हे शिखीला माहीत होते. तत्काचीचा एक नार वृश्चिक नायकाचे मुंडके उडवायला पुरे होता.

शिखीमुख दोघांच्या मध्ये येऊन उभा राहिला. बरोबर जांगला पण होता. इध्मु-जातीच्या मोडक्या तोडक्या भाषेत म्हणाला—"वृश्चिकनायका! तू कधी चार्ई करू नकोस! विक्रमकैसरीच्या तलवारीसमोर तुझी दगडाची कुन्हाड कुचकामाची आहे. अरे! हे निरर्थक भाडण कशासाठी? वृश्चिक मातेने देऊल आहे कोठे हेघुडां तुम्हांला काढले नाही. नागसोम जिवंत आहे की मेला हेदेखील आपल्याला बजून माहीत नाही, मग फुकटाचे भाडण कशाला करता?"

जांगलाने शिखी म्हणाला ते इध्मु जातीच्या भाषेत वृश्चिक नायकाला

धनी! नागसोम मेला नसावा. दरीत उडी मारली असली तरी तो कोणत्या तरी मोठ्या झाडाला अडकून राहला असावा. पठके देऊल सापडल्याच्या बैलात त्याने घरीत उडी टाकली होती. कदाचित तो म्हणाला ते खरेदेखील असू शकेल, असे नाही का वाटत आपल्याला?"

जांगला म्हणाला ते ऐकून शिखीच्या मनातदेखील आघेचा अंकुर उपजल्यासारखा दिसला. तो जांगलाच्या अगदी जवळ गेला व हट्टबल्लणाने त्याच्या पाह्डी-वर व जांघावर हात फिरवीत त्याने त्याला बिचारले—"जांगला! तुझी स्वामिभक्तीच

आहे व नळकट पण आहे हे विसरू नकोस. या तलवारी-पेक्षा जास्त नळकट व तीक्ष्ण हत्यारा सुद्धा ज्या विनशी मिठेक त्या दिवशी कदाचित् आम्ही तुझे गुलाम होऊ. तोंपर्यंत तुझ्या सडद्या व हा आरशाओरडा फुकट आहे."

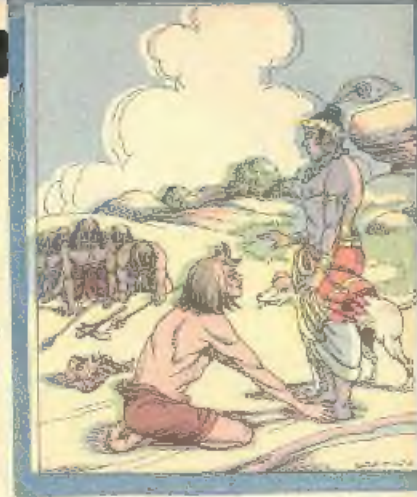
शिखीमुख म्हणाला ते जांभलाने सोडल्यात वृश्चिक नायकाला सांगितले त्याने, विक्रमच्या हातातली तलवार घेऊन आपल्या मनगटावर तिचे पाते ठेवले. नंतर तलवार बाजूला साऱून पाते ठेवले होते तेथे रक्ताचे फेन होते ते डाखून जाणला म्हणाला—"वाहिलास तलवारीची धार? आता शिखीधनी म्हणतील तसे कर. नाहीतर आपला जीव फुकट घालवून बसशील."

वृश्चिक नायकाचे डोळे रागाने लाल झाले. तो जोराने एकदा ओरडला आणि हातातली कुन्हाड दूर फेंकून देऊन वंड ठोकून दाढ उभा राहून म्हणाला—"ठीक! बर ये, शस्त्र फेंकून देऊन मी हुंड्याला आव्हान करतो आहे. चल ये पुढे."

तलवार फेंकून देऊन विक्रम कुन्हाडाला तयार झाला. शिखी त्याला अडवून

म्हणाला—"या वृश्चिक जातीच्या नायकाची बुद्ध करण्याचा अधिकार दुसऱ्या जशाच एका जातीच्या नायकाच्या मुलाचा आहे. याच्या अनुवायांवर कडक नजर ठेवा." असे म्हणत शिखीमुखने वृश्चिक नायकावर झडप मारली.

दोघांचा परस्परान्वर मूर्च्छिमहारा सुद्धा झाला. वृश्चिक नायक शिखीमुखहून निश्चितच जास्त बलवान होता. परंतु शिखी वृश्चिक नायकाहून जास्त चपळ होता व त्याला आवपेचांची चांगली माहिती होती. शिखीने स्वतःचा बचाव करीत वृश्चिक नायकाच्या छातीत व डोक्यात दोरयांवर दोसे दिले आणि तो पावरला आहे हे बोळसून त्याला इतक्या जोराने ठकलले की वृश्चिक नायक धूर जाऊन पडला. नंतर बाबत जाऊन त्याच्या उरावर बसला व एका हाताने गळा आवळून दुसऱ्या हाताने त्याची गंडी घरली. दोन्हीजनां त्याचे डोळे जमिनीवर आवळले तेव्हा वृश्चिक नायकाचे डोळे बाहेर आले. वृश्चिक नायक धाधा टाकीत "सोब रे, ताबा! मी हारलो!" असे म्हणू लागला. वापळाने, वृश्चिक नायक म्हणाला ते शिखीला सांगितले व म्हणाला—"शिखीधनी!

समजावून सांगितले. वृश्चिक नायक मोठ्याने ओरडून म्हणाला—"हे वंड माझे आहे. येथे आलेले सर्व मांस गुलाम शास साहेत!"

ते ऐकून विक्रम वेड्यासारखा तळवार घेऊन त्याच्या अंगावर धावणार इतक्यात शिखीमुख त्याला अडवून म्हणाला—"कोणी स्वतः कोणाचा गुलाम होऊ नसतो. तु आम्हाच्याहून जास्त अक्षितदान आहेस हे दाखवून दिलेस तर आम्हांला गुलाम वरून घेतील याची आम्हांला खात्री पटेल. मी तुझ्या बल्या करता सांगतो आहे, ही तलवार तुझ्या दगडाच्या कुन्हाडी पेक्षा जास्त तीक्ष्ण

तो माफी करा, म्हणतो आहे. तो आयुष्यभर आपला गुलाम व्हावला तयार आहे. सोडा त्याला."

शिखीमुख त्याला 'बोडून उभा राहला. त्याच्या पाठोपाठ वृश्चिक नायक पण उभा राहला. तो शिखीच्या पाशां पडून काही तरी पुटपुटला. नायकाला शिखीचे पाय धरून बसलेला राहून त्याच्या अनुवायांनी शिखीला साष्टांग नमस्कार केला.

शिखीमुख वृश्चिक नायकाला दोन्ही हात बळून उभा करून म्हणाला—"माणसाने माणसाच्या बुद्ध्या नांजरासारखे गुलाम करून ठेवलेले मला पसंत नाही. झाले गेले आपण

विसरून जाऊ या. आजपाहून आपण सर्व मित्र !”

वृश्चिक नायकाच्या बोलघालून सारा सारा गंधू वाहू लागले. त्याने शिखीमुख व विक्रम दोघांची भाषी मागितली व त्यांचे आभार मानून आपल्या अनुयायांना म्हणाला—“आजपाहून शिखी घनी आपल्या मर्बाई नायक आहेत. त्यांच्या हुकमाप्रमाणे वागणे आपले कर्तव्य आहे.”

स्थानंतर सर्वांनी झाडाखाली बसून झाडून पिऊन घेतले. शिखी व विक्रम दोघांनी पुढे काय करावयाचे याविषयी परस्परांचा सल्ला घेतला. नांगसोम, जांगलाने मागित-

ल्याप्रमाणे कोठेतरी सुरक्षित अडकून राहला असावा, असेच दोघांना वाटत होते. ते एकून जांगलाने पुजारी पण वेळा वेळाचा हे लक्षण देवापला मागितले.

वृश्चिक नायकाने त्याला वाटत असलेला संशय प्रगट केला. म्हणाला—“उन्मत्त काताचा प्रभाव अद्भुत आहे. दरीत उडी मारण्यापूर्वी नांगसोम ‘पडके देऊ’ असे ओरडत होता. ती गोष्ट वेडेपणामुळे नव्हे तर त्याला पडके देऊ लागीने दिसले असणार !”

“पडक्का देण्याची गोष्ट देव जाणे ! प्रथम आपण त्या दरीत जाऊन नांगसोमला बांचवू या. आंगळा म्हणतो तसा पुजारी मायाच्या कांदांत अडवून कोठे जिथेत असेल तर त्याला हार करू या. काढोख पडायच्या सात हे काम पुरे झाले पाहिजे.” शिखीमुख म्हणाला.

“आपला हुकूम मान्य आहे मालक ! पण मा दरीत विचूच नव्हेत तर मोठमोठे साप, हत्ती, सिंह, चित्ते.....”

वृश्चिक नायकाला बघ्येच बांबवून शिखी म्हणाला—“हे देवच भयंकर आहे हे कोणाला माहीत नाही. वृश्चिक सांगेचे देऊळपण याच दरीत आहे, नाही का ? त्या

देवळाचा शोध काढून त्या देवाची पूजा करण्याचे तुमचे कर्तव्य नाही का ?”

“त्या मातेसाठी आम्ही आपला जीव देऊ. मी उन्मत्त कात झाला असता तर पीणिमेच्या दिवशी देवीसमोर भरवली दिला असता. नरनली शिवाय देवी प्रसन्न होणार नाही.” वृश्चिक नायक म्हणाला.

“अरे ! नरबली देण्याची गोष्ट पुढे पाहून घेऊ. प्रथम दरीत तर उतरू या.” शिखी म्हणाला.

सर्व डोंगर माध्यावकून दरीत उतरू लागले. वृश्चिक नायक सर्वांच्या पुढे वाट दाखवत चालू लागला. त्याने सांगितल्याप्रमाणे ती बरी खरोखरच भयंकर होती. त्या दरीत अधिकांश झाडे नडाची होती. ती दूरवर पसरलेली होती व त्यांच्या गारच्या खांदी जमिनीपर्यंत लोंबत होत्या. त्यांच्या खाली हत्ती फिरत होते. दुकून सिंहाची गर्जना ऐकू येत होती. झाडांच्या कांद्यांना जागोजागी अजगर लोंबत असलेले आणि त्यांच्या बुडावर मोठमोठे विषू चढत उतरत असलेले दिसत होते.

शिखीमुख व त्याचे साथी बापापली हत्यारे सज्ज करून हळूहळू उतरत होते.

ज्या जागी नांगसोमने उडी टाकली होती त्या बाजूला वृश्चिक नायक क्षपाक्षप थांबले टाकीत जात होता. त्या बाजूला वृक्षवेली वाट होत्या.

वृश्चिक नायक वर मान करून फाद्यांकडे महात थोडे अंतर चालून गेल्यावर एकदम एका जागी बांबला आणि पाठीमागून येणाऱ्या शिखीमुखला म्हणाला—“घनी ! नांगसोमने उडी मारली होती त्या जागी आपण येऊन पोचलो आहो. वर झाडावर पहा, कोणीतरी तेथे बसतो आहे. पण तेथवर बाष्पात बोकल आहे. कारण त्या झाडाखाली हत्तीचा कळप आहे.”

शिखी च पित्रमने एका बाजूला पाहिले. त्यांना धुड्यां झाडावर एक मनुष्याकृती विसली. वृश्चिक नावक शिखीला म्हणाला—
"माळक! प्रथम तो नांगसोमच आहे का थाचीं साची करून घेऊ या. नंतर हत्तीच्या कळपाळा पळवून लावण्याचा विचार करू या. नाहीतर ते एखादे नस्बल धुड्या असू शकेल."

शिखीमुख च विक्रम ती आकृति माणसाची वाटले, मग अरबळ बसे भसेल, या विचारात असता, कुशा भुंकू लागला म्हणून घोषांनी जास्त व्याहाळून पाहिले तेव्हा तो नांगसोमच असला पाहिजे, असे त्यांना वाटले.

"विक्रम! पहिल्याने ती हत्तीचा कळप नेणून गेला पाहिजे! नंतर आपल्या पंक्ती क्षोणीतरी झाडावर चढून नांगसोमला उचलून खाली घेऊन येऊ." शिखी म्हणाला.

त्याच वेळी दोन हत्ती त्यांच्या अंगावर धावून आले. तेव्हा वृश्चिक नायक म्हणाला—
"गुप्ती सर्व त्या खडकाभाड बाळून संपून वसा. तेथून खडक ढकलून हत्तींना पळवून लावता येईल."

वृश्चिक नायकाच्या सूचनेप्रमाणे सर्व खडकाभाड बाळून दभे राहिले. हत्ती जोर-जोराने गान फटणववीत रांडा जोरजोराने हलवीत त्यांच्या अंगावर धावून आले, पण दोन खडकांमधून त्यांना आत धिरता येईना तेव्हा परत जाऊ लागले. त्याच वेळी शिखीच्या साक्षीदारांनी खडक हलवून हत्तीवर ढकलला. सर्व हत्ती ओरडत दूर पळून गेले.

हत्ती निघून गेल्यावर सर्वजण त्या झाडाखाली आले. वृश्चिक नायकाच्या आज्ञेने त्याचा एक अनुयायी झाडावर चढण्यासाठी गुडे सरसावला. तेव्हा बांगला हतातली काठी फेकून देऊन माकडासारखा अपसर्प झाडावर चढू लागला. (चालू)

तीन राण्या

विक्रमादित्याने आपला हट्ट तोडला नाही.

तो पुन्हा झाडाजवळ गेला. प्रत खांधावर काढून घेतले आणि नेहमीप्रमाणे मोतपणे स्मशानाच्या दिशेने चालू लागला. तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ स्वयं म्हणाला—

"राजा! तू कोणावर इतका विश्वास करून हे करीत आहेस हे मला माहीत नाही. परंतु त्याच्या विस्वासपातळेबद्दल मुद्दा तू खात्री करून घ्यावीस असे मला वाटते. नाही तर तू देखील मयंकदेशाचा राजा मुजितवर्मा याच्यासारखा संकटात सापडशील. गुला कंटाळा येऊ नये म्हणून त्याच्या राण्यांची गोष्ट हांगतो. लक्ष देऊन ऐक." असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

मयंक देशाच्या राजकुमाराचे नाव मुजितवर्मा असे होते. मयंक देशाच्या राजकुमाराचे विवाह पिढ्यान् पिढ्या

वेताळाच्या गोष्टी

स्वयंवर झाले. त्या स्वयंवराच्या वेळी अनेक राजकुमारांचेवर सुजितवर्माने पण भाग घेतला.

स्वयंवराच्या मांडवात पाऊल टाकताच सौम्यलतेला पाहून सुजितवर्मा तिच्या रूपावर भाळला. परंतु सौम्यलता वरमाळा घेऊन एवढेक राजकुमारांना पहात सुजितवर्मानेच आली व त्याला मुद्रा वरमाळा घातल्याशिवाय पुढे गेली. त्याचे कारण तिचे दुसऱ्याच एका राजकुमारावर प्रेम होते आणि त्याच्या गळ्यात वरमाळा घालावचा विचार तिने केला होता.

परंतु सुजितवर्माने सौम्यलतेने त्याला वरमाळा घातली नाही याबद्दल अपमान वाटला. त्याने तिचा हात धरून घेतला आणि म्हणाला—“मी या राजकन्येला प्रेम घेऊन जात आहे. कोणाला माझ्याशी त्याबद्दल द्वंद्व करावयाचे असेल तर त्याने यावे.” त्याने आन्धानेच केले.

सुजितवर्माशी मुद्राला कोणी तयार झाला नाही. परंतु तिचा प्रेमी तरुण तेलवार उभेच म्हणाला—“राजकुमारीच्या मानरक्षणासाठी मी तयार आहे. माझ्या मदतीला कोणी घायला तयार असेल तर त्याने यावे.”

परंतु त्या तरुणाच्या मदतीला कोणी घातला नाही. तो एकदा सुजितवर्माशी द्वंद्व करीत घसता घसत पावला. त्यानंतर सुजितवर्मा सौम्यलतेला घेऊन आपल्या राजधानीत परतला आणि तिच्याशी विवाह करून तिला देखील आपली राणी करून घेतले.

ही गोष्ट बघल्यानंतर काही वर्षांनी सुजितवर्मा शिकारीसाठी जंगलात गेला होता. त्याला एका सरोवरात स्नान करीत असता एक रानटी जातीची तरुण स्त्री दिसली. तिच्या रूपावर भुव होऊन त्याने तिचा हात धरला. आपल्या जातीच्या एका मुलीचा मानसंग झालेला त्या रानटी जातीच्या कोकाला खपला नाही. शेकडो तरुण लोक घाबले आणि त्यांनी राजाला घेरले. राजाने सैनिक कमी होते म्हणून काही करू शकले नाहीत.

सुजितवर्माने त्या जंगली जातीच्या कन्येशी विवाह करून घेऊन तिला पण आपली राणी करून घेतले. जंगली तरुणांनी मोठ्या ओढ्याने राजाची मित्रता मान्य केली.

सुजितवर्मा आपल्या तीनही राण्या-बरोबर सुखाने राहू लागला. एक दिवशी त्याच्याकडे एक विद्ययोगी आला.

जंगलाच्या वेळी तिन्ही राण्या वाढायला आल्या. परंतु त्या योग्याने राण्यांच्या हातने जेवण नाकारले आणि नोंकरांनी वाढले तेन्नाच जेवला. जेवण झाल्यावर एकांतात राजाने विचारले—“योगीराज! मीच राण्यांना जेवण वाढावयास सांगितले होते. परंतु आपण ते का नाकारले?”

योगी म्हणाला—“राजा! तुमच्या राण्यांचा स्वभाव कदाचित नुक्यपेक्षा मलाच जास्त माहीत आहे असे दिसते. एका राणीवर तर विश्वास करणेच चुक!”

ते ऐकून राजा चकित झाला. तिची राज्याची प्रेक्षणे घातले. तिची राण्या

राजा हे फिटु कोणे वेवरे वे-
नही मने आपला व त मोगराज
राजाला एक मुलगा मागितला
वास्तविक वृत्तीन राजवाड्यात दोनदा
मिळाली व राजा तसेच त्यांना पाहिले व
राजा न वृत्तीन आहे पण अंध
पारणा करुं नाही तर महाराज वांचण
व पौण

मर्त्यानी यागिजांकडे जाऊन विचारले-
"योगिराज! या आजाराक्या काही इलाज
नाही का?"

'राजाच्या राक्षसी बापाले चरण
धुवून ते पाणी दावाकडे पावडा पाठविले
ते पात्याने राजाची तब्येत नुष्टा
योगिराजांनी इलाज झालेला

लगेच एक दासी तीन मुदल कलश
घेऊन तिघां राणीच्या महलात गेली ती
परत आली तेव्हा दानच कलश तिच्या
हातात होते म्हणाली 'महाराज! याग्या
राणी सरकारांनी पाय धुवून पाणी दावाक्या
नकार दिला आहे

राजाचे राक्षसी पदव्या वृत्त योगी
राजाला विचारले योगिराज! तुरसग
आमच्या पट्टराणीचे का अविश्वसनीय
म्हणजेबाच्या? तिने आपल्या दासीचे पाणी

चांदोबा

दावाय नकार का बरे दिला? मी या
आजारात मेली तर तिला त्याची फिकोर
माही अगत्र म्हणायलाचे का?

'राजा! असो पाहो यत्न कराय दोन
पुतले पाऊन याज्या नांग दोग भुल्ल्या
उत्ती राख्यानं पाणी दान नालत थोवून
वृत्तीना घ्यायला दिव पाच्या पैकी
एक वृत्त पाणी मिळत पाहिले व वेळत
तडफडून गेले."

"राजा! काळजे का ह्या स्याच्यातले
पाणी पाठावगारी राणी परित्यायसोय
आहे तिच्यामुळे मुक्या शिवाला सतत
पांका आहे यागिराज म्हणाय

राजाने पुढील विचार कळत ते पाणी
पाठवगारी दुसरी राणी होनी हे ओळखले
म्हणून त्याने बापच्या दुसऱ्या राणीला

मोडून दिले आणि आपल्या दोघां राणी-
बरोबर आनंदाने पुढील आयुष्य घालविले

यंयकर मोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला-
'राजा! शास्त्रा मनात एक दोन डंका
आहेत राजाला मोठ्या राणीवर सशय

बाला तेव्हा त्या घोषाने ती शका मुकीची
असल्याचे का सांगितले? तिने आपले पाय
धुवून ते पाणी राजाकडे का नाही पाठविले?
दुसऱ्या राणीने पाय धुतलेल्या पाण्यात विष
मिळविले आहे हे राजाला बरे कळल?

उत्तर माहीत असून वा हाकाने समजान व सारंगल गाहीस वार परिणाम वुला माहीतव आहे, तुम्हा कोक्याची शरर छकले होऊन तुम्हाच पायीवर लोळू लागलीस."

तेव्हा विरुमार्व म्हणाला-"मोठ्या राणीने पाय घुतलेने पाणी पाठविलेच नाही ती निर्दोष होती हेच ठरते. याशिवाय राजा आपल्या जाग्यारानेच मेला असता तरी जिने पाठविलेल्या पाण्यामुळेच तो मेला थसा आरोप तिच्यावर विनाकारण लागला असता आपल्या पायांचे पाणी प्याल्याने राजाचा अजार बर होईल असे करून सर्वाने चाकराचा मागोराच वाटल कारण तो रानटी जातीची होती असा बोवडीवर निचा विश्वास बघण शक्य होत नाही. मध्यच्या जमिनीचा अन्वया अधिपतिनागावर विस्वास नव्हता परंतु राजाला ठार करायला एक पायथन म्हणजे मिळाले असे तिच्या वाटल. मस विष घालत दिलेल्या पाणी पिऊन राजा

मेला असता तर राजा जाग्यारानेच मेला असे कोकांना वाटले असते व ती निर्दोष ठरली असती. विष कारुणिक असल्याने गोष्ट कोणा नेहाने ओळखून शकिली असती तर ते असूक राणीने पाठविलेले पाणी होते हे तो खासू शकला असता दोघा राज्यां पैकी मधलीनच ते पाणी पाठविले हे राजाला सहजी कळले. कारण तिसरी एका रानटी कुळात जन्मलेली होती व राजाबरोबर विवाह झाल्यामुळे तिला समाजात मानाचे फार मोठे स्थान मिळाले होते तेव्हा ती असले पूर्णतः माय वर्ण शक्यच नव्हते. मध्यच्या राजांना तिच्या प्रकृतीबाबती तिचा विवाह न होऊ शकल्यामुळे राजावर राग होता तेव्हा शुद्धाध्य भाषेतून तिने हे काम करून घेतल्यास नवल नव्हते.

अशा तऱ्हेन राजाचे मौन भंग होताना वनाळ प्रतापशीवर अद्वय हाती व झाडाळा हाऊर लोवकळू लागला (कल्पित)

कुरूप राजकुमारी

एका गावी एक शेतकरी रहित आहे त्याला तीन मुलगे होते ते वयात थोडे तेव्हा शेतकरी त्यांना तबळ बोलवून सांगितले मुलांनो तुम्हा तिने विरतिराज देवादेवाला वा पैस मिळवा आणि स्वतः ज्या मंण्या प्रमाणे व आधर्वाप्रमाणे जेन करून ज्या बापाचा उपदेश ऐकून मोठा मलमा सर्वात प्रथम देवा मलमा मिथाल बापात वाटखर्चा म ती त्याला थोडे पैस दिल मोठा मुलगा देवायत करीत फिड लागला वाटत त्याला एक मनमा भुरला त्याने त्याला खेळायला बापाविर, तो एक कुमारी होता मोठ्या मुलगाला खेळ की मृगाय खेळायला म्हणजे पुरकळ पैस मिळतील. खूप पैसे मिळाल्यावर त्याच्या सुंदर मुलीची लग्नपण होईल.

परंतु पुढारीत तो बापाकडून प्रवासासाठी म्हणून आणलेले पैसे थानडून थरला अगदी रिकाम्या हाताने त्याला

मुठला प्रवास करायला लागला दुपारी तो एका लकावाच्या काठी बाईने दिलेली मोठजाकर चयली असता त्यात खर्चा मधून आपल गाठीड चढले आणि इतक्यात एक बाई मधो मधो व म्हणाली मला मुढा थोडे खायला देवा का? ती बाई दिसायला कुरूप होती तरी मोठा मुलगा म्हणाला 'य अस रता माझ्यावरचल असेल रे.'

दोघ खायला असले तव्हा त्या बाईने विचारले-"कोण तुम्ही, कोठे निघालात आणि कोणत्या कामासाठी?

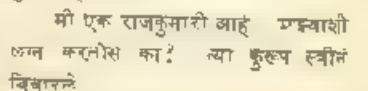
"मी एका श्रीमताच्या मुलीशी लग्न करण्याच्या हेतूने जात आहे तसे दुसरे काम मला नाही" मोठा मुलगा म्हणाला.

"तू माझाशी लग्नाला तयार आहेस का? मी एक रानकन्या आहे. ती रान थरला अगदी रिकाम्या हाताने त्याला म्हणाली

चन्द्रोदर

दुपारच्या सुमारास दुमरा मुलगा त्या
तलावाच्या काठी खायला बसला तो
कुत्ता सत्री नमकी त्या वेळी आली आणि

तु राजकुमारी असलीच म्हणून काय झालं? तुझ्यासारख्या कुलूप स्त्रीची कोण लग्न करील?" ती म्हणाला.

"तर मग मी तुला अप्सरांसारखं होवचं असल्याचं झुली एका जागी राहतात ती जागा सांगते" ती स्त्री म्हणाली आणि तिने त्या झुली ओसाड किळ्याची गोष्ट त्याला सांगितली.

दुसरा भुलगा त्या किळ्याजवळ गेला. घंटा वाजल्याबरोबर दार खडबळे गेले. त्याने वात पाऊल टाकल्याबरोबर त्याला दगडाच्या सुंदर मूर्ती आणि रपात त्याच्या भावाची मूर्त

दिसली. तो धक्का होऊन तिकडे पडून गेला.

त्याच वेळी जादुगरिणीनं येऊन अनेक प्रश्न विचारले. त्याला भुकेहून जास्त मूल्यवान वस्तू कोणती या प्रश्नाचे उत्तर माहीत असल्यासारखं वाटलं, परंतु एका भागून एक विषय बघत गेलेल्या मूर्तीने पाहून उत्तर आठवलं नाही. जादुगरिणी आपली काठी पेंडून जवळ आली आणि तो हेथून पळाला परंतु त्याच्या दुसऱ्या जादुगरिणीच्या काठीचे टोक त्याच्यापेच आणि तो कावाची एक मूर्त होऊन गेला.

दुसरा भाऊ पण परत नं आलेला पाहून तिसरा भाऊ प्रवासातून तिघांला

त्याची भेट पण त्या जुगाऱ्याची झाली न त्याने ह्यालादेखील ओळखला बोलाविले हे पहा मी पुष्कळ वेळे मिळविण्यासाठी घराबाहेर पडलो आहे. माझ्याजवळ जे चार पैसे आहेत त्यांच्यावर तुला रोळा आहे नव्हा नु ह मर्व पैस च आणि सुखी हो जने सांगून तिमच्यान आपल्या पैशांची मिशवी त्या जुगाऱ्याला दिली.

जुगारी त्याला म्हणाला-"मिवा! बूज जिकलास मी हारलो पण लक्षात ठेव,

भुकेहून जास्त मूल्यवान वस्तू आशीच आहे मग असे सांगून जुगारी तिथून गेला.

तिसरा भुलगा दुपारपर्यंत ललाचाजवळ राहून पोचला आणि साण्यासाठी त्यानं गाठोडं गाणं कोठून तरी ती कुरूप स्त्री जवळ आली न तिने विचारलं-"मला फार भुल सांगली आहे, काही खायच्या देतोस का?"

हो! कारण भूक काटपाहून जास्त मला भ्रमणसाळा तिसरा म्हणाला.

त्यानं त्या स्त्रीने तिसऱ्या भुलगापस, दावांना पूर्वी विचारलंल प्रश्न विचारले मग त्या वडिलांनी आम्हां तिघा मुझ्या घरच्या वडील धाऱ्याना ती गोष्ट भावडाना स्वतःच्या पायावर उभं राहून पेते

मिळवायला व स्वच्छेने लग्न करून घरी यायला पाठविलं आहे. माझं भाऊ जाला-पर्यंत आपल्या त्या प्रयत्नात यशस्वी झालं असतील तिसरा म्हणाला.

माझ्याची का नाही लग्न करून घेत? मी एक राजकन्या आहे" ती कुरूप स्त्री म्हणाली.

एक राजकुमारी स्वतःच माझ्या-सारख्याशी लग्न करण्याची इच्छा करीत असेल तर मी तरी नकार कासा काय देऊ? तु मला आपल्या घरी घेऊन चल. मी मुझ्या घरच्या वडील धाऱ्याना ती गोष्ट विचारतो" तिसरा म्हणाला.

चांदीचे आंठ

एका लहानबा सज्याचा एक राजा होता त्याचा एक सुंदर मुलगी होती जिचे नाव प्रमदा असे होते, ती नेहमी काहीतरी विचित्र विचित्र भोष्टीचा विचार करी तिला नेहमी विचित्र स्वप्ने पडत प्रमदा बघात झाली तेव्हा राजा व राणी तिचा विवाह करून देण्याच्या काळजीत पडले

'ही मुलगी तरी विचित्रच आहे, नेहमी काल्पनिक जगात हिंडत बसते, अणदी भोळी भावडी आहे हिला कसा नवरा मिळतो, न जाण' प्रमदेचे आईवडील याच काळजीत असत याच सुमारास प्रमदाला एक विचित्र स्वप्न पडले, तसे विचित्र स्वप्न तिने त्यापूर्वी कधी पाहिल नव्हते

स्वप्न पहात बसता प्रमदा एका विचित्र लोकात होती तेथील वृक्षलता सोन्याच्या होत्या त्यांना लागणारी फळ माणिस्याची व नील मण्याची होती, तेथे नेहमी गोर

नाचून त्यांच्या गिमात चित्रांविचित्र रम्याच बहुमूल्य रत्ने होती चवताच्या फळ्यांच्या रस्त्यावर फिरत असाता प्रमदाला किती आनंद होत होता

त्याच वेळी जाणखी एक गोष्ट भवती कोठून तरी एक सोन्याचे बरक खडत आले आणि प्रमदाच्या जवळपासच उतरले एक तरुण त्या बंदकापणवळ आला लगेच ते बरक उडून गेले बरक उतरले होते तेथे एक वडो पडले होते, तो तरुण मुलगा अंड उचलून घेऊन आला प्रमदाच्या हातात ते अंडे हेऊन ती तरुण मुलगा निघून गेली प्रमदाने ते अंडे पाहिले ते चांदीचे भव होत

तुमच्या दिवशी प्रमदाने स्वप्नात पाहिले ते सर्व वर्णन करून सांगितले की म्हणाली-"ते अंड सामान्य अंडे नव्हते ते स्वप्नदेखील कल्पित स्वप्न नव्हते मला स्वप्नात जो प्रदेश दिसला तो अवघड काठ

मरी आठे स्वप्नात भटून ज्यान मला ते अंड दिले तोच माझा पती होणार" असे सांगत तिने प्रतिज्ञा केली ती चांदीचे अंडे द्याता तरण सोडून ती इतर कोणाशी लग्न करणार नाही

प्रामाण्य आईतडीत तिला तिच्या प्रेमांमुळे तिच्या गमनेला नाहीत ते तिला म्हणाले- 'वाढ! स्वप्नात तुला दिसला तो मुलगा कसा काय होता हे तरी सांगशील असही त्याच्याशीच तुझे लग्न करून देऊ."

मग तोच गीक आठवत नाही पण मला चांदीन अंडे जाणून दिले तर मी त्याला ओळखीन" प्रमदा म्हणाली

तिथ्याची खण करण्याची इच्छा अस- त्याच्या राजकुमारांना प्रमदेच्या प्रतिज्ञेची गोष्ट कळली तेव्हा त्यांनी तिच्याशी लग्न करण्याचा विचारच आपल्या मनातून काढून टाकला, काहीजण चांदीचे अंड देणाऱ्या नवकाचा शोध करू लागले

प्रमदाशी विवाह करण्याची इच्छा असणारा विजय नरकाचा एक तरुण राज- कुमार होता त्याला प्रमदाच्या स्वप्नाची गोष्ट कळली तेव्हा त्याने आपल्या दरबारी जादूगाराला बोलावून विचारले- 'काय हो! मला बंदकाचे चांदीचे अंडे पाहिजे ते कसे काय मिळेल ते सांगा!"

चांदीचे आंठ

एका लहानबा सज्याचा एक राजा होता. त्याचा एक सुंदर मुलगी होती. तिचे नाव प्रमदा असे होते. ती नेहमी काहीतरी विचित्र विचित्र भोष्टीचा विचार करी. तिला नेहमी विचित्र स्वप्ने पडत. प्रमदा बघात आली तेव्हा राजा व राणी तिचा विवाह करून देण्याच्या काळजीत पडले.

'ही मुलगी तरी विचित्रच आहे. नेहमी काल्पनिक जगात हिंडत बसते. अणदी भोळी भावडी आहे. हिला कसा नवरा मिळतो, न जाण.' प्रमदेचे आईवडील याच काळजीत असत. याच सुमारास प्रमदाला एक विचित्र स्वप्न पडले. तसे विचित्र स्वप्न तिने त्यापूर्वी कधी पाहिले नव्हते.

स्वप्न पडत बसता प्रमदा एका विचित्र लोकात होती. तेथील वृक्षालता सोन्याच्या होत्या. त्यांना लावणारी फळ माणिस्याची व नील मण्याची होती. तेथे नेहमी गोर

नाचत त्यांच्या गिमात चित्रांविचित्र रम्याच. बहुमूल्य रत्ने होती. चवताच्या फळ्यांच्या रस्त्यावर फिरत असाता प्रमदाला किती आनंद होत होता.

त्याच वेळी जाणखी एक गोष्ट भवती. सोडून तरी एक सोन्याचे बरक खडत आले आणि प्रमदाच्या जवळपासच उतरले. एक तरुण त्या बंदकापणवळ आला. लगेच ते बरक उडून गेले. बरक उतरले होते तेथे एक वड पडले होते. तो तरुण मुलगा अंड उचलून घेऊन आला. प्रमदाच्या हातात ते अंडे हेऊन ती तरुण मुलगा निघून गेली. प्रमदाने ते अंडे पाहिले ते चांदीचे धड होत.

तुमच्या दिवशी प्रमदाने स्वप्नात पाहिले ते सर्व वर्णन करून सांगितले की म्हणाली—'ते अंड सामान्य अंडे नव्हते. ते स्वप्नदेखील कल्पित स्वप्न नव्हते. मला स्वप्नात जो प्रदेश दिसला तो अवश्य काठ

मरी आहे. स्वप्नात भटून ज्यान मला ते अंड दिले तोच माझा पती होणार.' असे सांगत तिने प्रतिज्ञा केली की चांदीचे अंडे दशात तरुण सोडून ती इतर कोणाशी लग्न करणार नाही.

प्रामाण्य आईतडीत तिला तिच्या प्रेमांमुळे तिच्या गमनेने वाढील ते तिला म्हणाले— 'वाढ! स्वप्नात तुला दिसला तो मुलगा कसा काय होता हे तरी सांगशील. असही त्याच्याशीच तुझे लग्न करून देऊ.'"

मग तोच गीक आठवत नाही. पण मला चांदीचे अंडे जाणून दिले तर मी त्याला ओळखीन." प्रमदा म्हणाली.

तिथ्याची खण करण्याची इच्छा असल्याचा राजकुमाराना प्रमदेच्या प्रतिज्ञेची गोष्ट कळली तेव्हा त्यांनी तिच्याशी लग्न करण्याचा विचारच आपल्या मनातून काढून टाकला. काहीजण चांदीचे अंड देण्याच्या बंदकाचा सोध करू लागले.

प्रमदाशी विवाह करण्याची इच्छा असणारा विजय नरकाचा एक तरुण राजकुमार होता. त्याला प्रमदाच्या स्वप्नाची गोष्ट कळली तेव्हा त्याने आपल्या दरबारी जादूगाराकडे बोलावून विचारले—'काय हो! मला बंदकाचे चांदीचे अंडे पाहिले ते कसे काय मिळेल ते सांग!'"

त्या आधुनिकते जागृते लिहिलेले
अनेक ग्रंथ उलटून पाहिले आणि एत उपाय
घोषून काढला तो एक सामान्य बदकवि
असे घेऊन विजयपत्त्या बरोबर आपल्या
प्रयोगशाळेत बांधा जसे स्वच्छ पुष्ट
बालक, ते बाळगून तैलाच्या दिव्याच्या
बाडीवरची काजळी त्याच्यावर चढवली
स्थान ते असे चिमट्यात घ्यातोवर प्रकृत
ते उलट चुकत छान फिटिले तेव्हा असे
ह्यात वाडू झाले स्थानंतर एका काचच्या
भांड्यात पाणी घालून चिमट्यात घेऊन
ते अज पाण्यात बुजविले क. ३। टोळाने
ते अज घट्टीच्या अक्षयामाखी समक,
लागले

राजकुमारों हैं अर्द्ध नेत्रों वाले
कुछ नीचे छा तिला एवम नाम शापुत
ज्या की ह्या अद्यात्मा हान आश्रमा किया
है शापुतान् दाह्यर काष्ठों तर राचें महत्त्व
नादसि ज्ञाने वृत्त या राजकन्यसी विवाह

कृष्ण गन्तव्यं यो पश्येत्
संस्तुतं स्थापितं विजयं यः पश्येत्

बदकाने वादोंन अत पाइन प्रपन
देहमान विसरुन गला त न पन तन अत
बाहेर काडु सागरी मेव्हन विपान विपान
वेडवून झपाळात त अत पन नगाणा
नाही आपण प्राण हात लावून कि अत
पाशातून बाहेर वाडून तन पानेन प्रमान
नाहीसा होईल

राजकुमारी या राजकुमाराना म्हणाली
वराचक मी वृद्धांचा स्वर्गात पाहिल
होते

प्रदेशाच्या अर्थव्यवस्थेच्या प्रगतीसाठी शासनाने
 विविध योजनांचा प्रयत्न करत आहे. यातून
 विविध क्षेत्रांमध्ये विकास होत आहे. यातून
 शासनाने जी. पी. एन. सी. या योजनांची
 अंमलबजावणी करत आहे. यातून
 शासनाने जी. पी. एन. सी. या योजनांची
 अंमलबजावणी करत आहे.

शुद्ध मन्त्रमाला

[illegible]

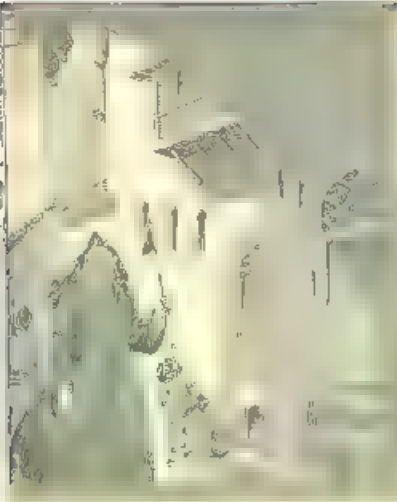
कान्हे दप हाम कमचोर आ भिक्षावा
 गरण गवच तैलापुत कबुतराका
 हाणावा तपाकाको निश्चरया एव वद गल्फ
 ठालावा व्यवस्था करपासासो जो कबुतर,
 गिकारा कप्रे आगि तपावा गुलाब नमलके
 हाति त तचे मरेशेफकन गवच आन

कथञ्चन स्पष्ट तावणाया अति
कथाच्या वाक्याने नाव दिव्हेला हात व
मर्याद आले व मर्याद होते ११ व मर्याद
दिव्हेलात मर्यादताच्या मर्यादात विनंती
मोठी की मर्यादताकरील मर्यादती व्यवस्था

कर्मकाण्ड नामा षष्ठ्या ब्रह्म अथि सत्यया
कालेना त्वा परमा दृष्ट्या न त्वं न त्वं
विद्या पञ्चाना भावा परमा स्वर्गकाया तत्त्वा
अत्र ताम्रज्ज् वेदाः ३१२० दृष्ट्या ते
३१३० त्वं न त्वं न त्वं न त्वं या गच्छन्त
स्वर्गपाना शका हन्ता

ही गणित घटन्यायन, स्वर्गपानी शन
 कुर्मनद्व द्वगवराता ३ नद्वन्या
 पदवरा मप ३ पदवरा शन गद्वन ३
 द्वगवरा द्वगवरा शन गद्वन ३
 दरोद्वशोराता पदवरापुष्पक प्रयत्न
 कला होता, परंतु त्यांना कोणी पदवरा
 शकत नाहीत तेव्हा स्वर्गपानी त्यांनाच
 कांतवालाच्या पदवरा नेमल म्हुणज निदान
 त्यांच्याकरवी तरी इतर दरोद्वशोराता
 नंदवरात चंगला करता येईल

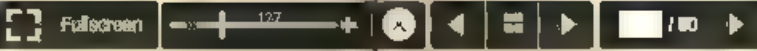
सलीफांनी दिलेलाची वितर्ता नामजूर
कसून दोघां दरोडखोराता मोठ्या पदांवर

तेमळे म्हणून तिला राग आला ती आपली मुलगी जीवाव हिला म्हणाली "या देशात चोर आणि लुट्टेसांना मोठमोठ्या पवावर तमल आहेत आणि धाडहीन नाभीयक ठरलो का? हा अहमद आणि हसन माझ्या-समोर कितली टिकतात हे पाहूत"

दिवस बदलत चालतोय, १९७२ हा पार नव्या वर्षाचा सुरुवातीचा दिवस आहे. नवीन वर्षाच्या आरंभाला काळजी होऊ शकते. यातून काढून घ्यावे.

दिल्ल्यातून पार करायला आणायला येत नाही. आपणाला घाबरायला येत नाही. आपणाला घाबरायला येत नाही. आपणाला घाबरायला येत नाही.

मुस्तफा नावाचा एक मसुष्क बंगला होता. एक मोठा अधिकारी होता तो खूपच अंगरक्षकांचा प्रमुख होता त्याच्या घरात मोठा पगार मिळत असे त्याची वाढणू फार सुंदर होती तिचे नाव वातन हा. मुस्तफाचे कायकांबरोबर स्वतःच्या रिवाजावर कडे असू होते म्हणून त्याच्या बाबत नव्हते तरी त्याने दुसरे लग्न केले नाही परंतु त्याला तंहुमी इतर मुलांसारखेच तर घरादारात नेणासारखा स्थान वा मुलगा नाही या गोष्टीबद्दल दुःख.

पतीला मुलगा असल्याबद्दल हा दुःख असल्याचे खातुनला माहीत नव्हते. तिनं मूलदाढ नाही म्हणून मुलाकडे औपचार्यचार केले, परंतु काही काळाने झाला काही.

दिलेला मुली फकीराच्या बेघाने वर दादच्या घळंझात 'अल्लाह' याच्या म्हणत असत त्याला 'तुमने मुस्तफा'ला घालायला बघायला म्हणून मागत. त्याच्या मुलाकडच्या विचारातील मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले व त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले व त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले.

त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले व त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले व त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले.

जाहीरा

दुसऱ्या दिवशी सकाळी १० वाजेच्या सुमारास मुस्तफा नावाचा बंगला.

दुसऱ्या दिवशी पाहून खातुनला वाटले की या बंगलाच्या कोने आपल्याला मूल नव्हते. म्हणून तिने तिला बोलावून घेतले. एका दामोदरा पार्थिवला घेतले. आणि दिलेला बंगलात घेतले. आणि दिलेला बंगलात घेतले. आणि दिलेला बंगलात घेतले.

त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले व त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले व त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले.

त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले व त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले व त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले.

त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले व त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले व त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले.

त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले व त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले व त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले.

त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले व त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले व त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले.

त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले व त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले व त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले.

त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले व त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले व त्याच्या मुलाकडे शास्त्रातून घेतलेले.

बोडे अतर घालून गेल्यावर सिद्दी माहिमिन नावाच्या माणसाचे पुतळी आले. सिद्दी माहिमिन एक अविवाहित तरुण होता त्याला पाहताच दिलेलाच्या मनाने दुसऱ्या एक विचार आला. तिनं खातुनला घेतले. आणि दिलेला बंगलात घेतले. आणि दिलेला बंगलात घेतले. आणि दिलेला बंगलात घेतले.

घांदोजा

रगान्याने दारोणी कडी बाजवली तेव्हा
माहसिनने दार उघडवून त्याच्या अंगात
सदरादेखील नव्हता

वदमास! कोठे रे गेली तूही आई?

रगान्याने दार उघडवून विचारले

माहसी आई! हे काय विचारता? ती
कोठे ब्राईल? ती भरून किती तरी वर्षे
हाली! 'मोहसिन बकित होऊन म्हणाला
कोण काय म्हणतो आहे हे कोणालाच
कळले नाही. मोहसिन पुढे म्हणाला—
'ती फकीरीण माहसी आई नाही हो.
ती तला हे सांगून नोलानून घेऊन
बाही की ती आपल्या मुलीचे माझ्या
छान करून देणार आहे मायलकी
वरच्या मजल्यावर आहे' मोहसिन
म्हणाला

रगान्याने वरच्या मजल्यावर जाऊन
दारावर थाप दिली तर खालूनने देखावा
उपडला

ती आई कोठे आहे रगान्याने
विचारले

माय आई ती तर कळीच मेली!

ती आई नाही

प्रत्यक्षात प्रत्यक्षावर सातत्याने प्रश्नाने
प्रश्न करून खरो गोष्ट माहसिनने वेदना
मनात रोवून घेतून फसवणूक घेऊन
मोहसिनला तलाच आले. मोहसिनने विचार
घेतून पत्तरी रात्री निघावेत रगान्याक
खापरून तलाचक प्रश्नाने सर्व गोष्टी
त्यांच्या मजरेस बाणून दिली

सर्व गोष्टी ऐकून झालेली म्हणाला
"या राजधानीत कित्यक म्हात्माया जेवून
थ्याने तुम्ही म्हणता ते म्हात्माया कीर्तना
हे कसे अजून ये" मुहसिनने तला पकडून
घाणून त्या म्हात्माकडून शिवाय केल्या जाईल
संवेदी 'महात्मा होय' एवढेच निघून
दिलेलाचा शोधार्थ निघून

पुढे ० गा ० मुंडल गेला

वीर नाही पाणी

एक पुरवा राजा भाग्यसिंह हा एक
बलाढ्य राज्य हातात घेऊन तो पहिल्या
मजरीस मुक्त आणि दिली हाता पुरवा
पहिली उपड उपड चाखी निव कमी पण
या राज्याचा माझेयम असे काही राज्याचे
न कोणत्या कठोर कारण त्याचा मकी
दुजरा हा राजाहून उस्त प्रत्याचारा होता
महात्मा की ही दुजरा अक्ती अक्ती होय
राज्यात एक व राजा त्याला भोव राज्याला
राज्याच्यासाठी पाहिलेने मुळीच नाही हे
महात्मा हा राजा माझेयम हा राजा
महात्मा हा राजा मध्येच समर्थ होय
राज्यात सगळे त्याच्या कडून राज्याच्या
महात्मा हा राजा सगळे या राज्यात
राज्याच्या राजा हा राजा हा राजा

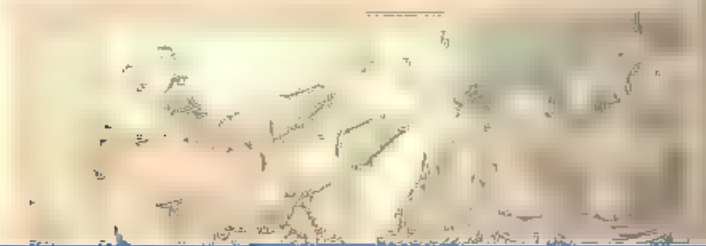
राज्याच्या राजा हा राजा हा राजा
राज्याच्या राजा हा राजा हा राजा
राज्याच्या राजा हा राजा हा राजा

पराक्रमी पण तसाच होता पराक्रम ही
बंदू त्याला माहीत नव्हती

कराळेवजाने भाग्यसिंहाकडे एक दूत
पाठविला व कळविले की संधी करून माझ
वर्षेच माझ कर नाहीतर पुढे राज्य
आपल्या राज्याला जोडून टाकतो.

भाग्यसिंह दुताचे सांगितलेला विरोध
ऐकून बराच काळ लागला त्याने आपल्या
संध्याचा मनात घेतला दुजरा अक्ती त्याला
म्हणाला "महाराज! बघा दुष्ट व
पराक्रमी शत्रूची संधी करून घेवंच हिताचे
ठरेल माझ्या मंत्रशक्तीचा प्रयोग त्याच्या
सैन्यावर होणे शक्य नाही कारण त्याला
बंदूचाही मदत आहे

भाग्यसिंह कराल बाबाची संधी करून
त्याला तयार झाला. संधीच्या अटीप्रमाणे
प्रत्येक दिवाळीला भाग्यसिंहाने घबरा
बघावून खडाने बारा मुक्ती व एक हजार

राजद्वारः खिलखिली विवाहाय नयार
जाते नही की इच्छा- इतका स्वकर
माता विवाह करवाजा गयी अशाला की

कधी लष्म करापवे ठरविलेंच तर विलंब-
सारख्या नालायक माणवाशी कबाला
करीन? तुम्ही जो बातक दह केला आहे
तो भोडणाऱ्या धीर पुरुषाशी मी लग्न
करीन'

राजा करालध्वजच्या वाठवणोजव वर
थर कापत म्हणाला-“पुढच्या दिवाळीच्या
बाधी लुप्त जन्म करून दिले नाही तर
कदाचित तुला सुखा करालध्वजाकड
सजराणा म्हणून जावे लागेल. त्या पेक्षा,
मी सांगलां तसे, तू संन्याष्या मुलाबरोबर
लग्न करून घेऊन आपली सुटका करून
घरो बरे नाही का?

“तुम्हांला त्याची इतकी भीति वाटत
असेलतर त्या राजकुमारक मुम्ही मला मुम्ही एक
नजराणा म्हणून वाटवा मी ज्ञानदान आडेन
आजारीत तुम्ही जितक्या जपाना पाठविलेल
आणि पुढे मुम्ही ज्या कपड्यात पाठविणार
आहो त्या माझ्याच मारण्या कन्या असणार
नाही का? वरणीत बापाय विचारल
तुम्हा मुन्हाशी राजकन्या लग्नाच्या त्या
नादीं हे संन्याशा मांगण्याची हिमत रातच्या
वंगीत नव्हती म्हणून तो संन्याशा बोलावून
व्याला म्हणाला-‘एकदा विलंब व राज-
कुमारी दोघांनी परस्परांना भेटून बोलून
घ्यावे, हे बरे होईल नाही का?’

परंतु विलंब राजकुमारीला भडपणाने
बेळा तेन्ही वाणीने त्याला अपमान करून
त्याला परत पाठवून दिले

ते कट्यावर दुर्जय फारच मनोपरा
राजवन्परावर आपला मुखाच ठरव
साम्यावर राग्याला वारव होण्याची आप
त्या मूलत्या लयी मिळण कठोर राज
लापल्यावे दुर्जयने ओळखले, म्हणून कराल
ध्वजाकडे पुढल्या दिवाळीत पार्वती या
जागाच्या बाग कत्यात एक मंत्र या
असावी अशी मागणी करण्यास तर क
ज्वाला का सुचवू नये असाही गज उर

बादोबा

विचार दुर्जयच्या मनात आला परंतु तसे
जाने तो रात्रकन्या मागण्या होतातून
रात्रकन्याच जाईल त्या पेक्षा राजकन्येवर
मत्र प्रयोग करून कां पाहू नये म्हणजे ती
कव्हां तरी आपली मून होईलच असाही
आणखी एक विचार त्याच्या मनात आला

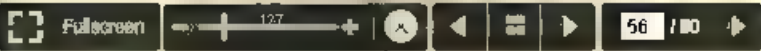
शुचळ विचार केल्यानंतर त्याला एक
उपाय सुचला मनुष्याला साप करून
रात्रकन्याचा एक मत्र दुर्जयला जवगत होता
वाणीला साप करून तिला त्याच रूपात
काहा दिवस ठंडत रावे आणि संधी पाहून
तिला पुन्हा मनुष्य रूप घ्यावे म्हणजे आपण
सागू तशा बागायला ती तयार होईल. सप

रूपात बदललेल्या माणसास पुन्ही मनुष्य
रूप मागला हने असेल तर सर्व रूपात त्याचे
भुवन घेणे आवश्यक होते हे काम स्वतः
विलंबने केले तर विलंबशी लग्नाला राज-
कन्या तयार होईल.

दुर्जयला ही युक्ती सर्वात जास्त पसंत
पडली. त्या प्रमाणे त्याने एव दिवशी रात्री
रात्रकन्याला सर्प रूप देऊन टाकले. सकाळी
उठून लोकांनी राजकन्येच्या पलंगावर एक
साप पाहिला राजकुमारी तेथे नव्हती

संपाळ पाहून दासा जावरून मल्या
आरडा ओरवा एकूण राजा व राणी घाबून
आली. बाणी साप झाले असल्याचे सर्वांना

सुनदने विला पाहिल व सुने घटना त्याच्या लक्षात आली तीच नशीब करालला पावली होती

सुनद साप धरण्याच्या कलंड प्रवीण होता. रवाने सातो नाकून सावाचे झोने घरले आणि त्यान फार मोठे उपकाराचे काम केल्याबद्दल जणु काही चुबन घेतल्या-सारखे जवळ तोंड नेले.

दुसऱ्या क्षणाक ती नाभीक अक्षय झाली व तिच्या जागी एक राजकन्या प्रगट झाली. सुनद चकित होऊन तिच्याकडे पाहू लागला

मी नवे काही नसते आपण यथ म्हार क्षेत्र राठण घेतयाचे आहे पहिल्यान आपण ह्या राज्याची मीमा पार करून बाहेर आपल्या राज्यात जन्म या

राजकुमारी म्हणाली

सबं रक्षत्रीच्या घरी यरून पोचिल राजकुमाराने भव वृत्तान मागितला आणि म्हणाली पद आपल्याला आणखी पुढे

काही करावयाची आहेत आताच्या राज्यात उत्त एव खरा चीर हिमला आयेस वृत्ता मूळ मला मनपर रूप मिळाल म्हणून मा नुड्याजीच विवाह करणार आहे वीरु जावयार राज्यात शोष दृष्ट जन्म एक माझे वडील शायसिह व दुसरा त्याका मंत्री दुर्जय. या दोघांना हाकलून द्याव्या शिवाय आपला राज्यात सर्वा मुर्ख होणार नाही म्हणून तू आपले मना प्रकट सरळ राजधानीवर सकून जा

शायसिह गादी सोडायला सरजो सरार झाला पण दुर्जय पक्ष नाला राखला आंध बला तरी तो आपल्या गादी त वरचापूढ होऊन मोठगरी उडू गेल अमर असे ठाक माग लागले

सुनंदने बाणीशी विवाह केला. राज्य भिक्त झाल्यानंतर त्यान रतम प्रताप राज्य करभाले पहिल्या गुरदान करी त्याच्या कारकीर्दीत प्रजा सुखी राहली

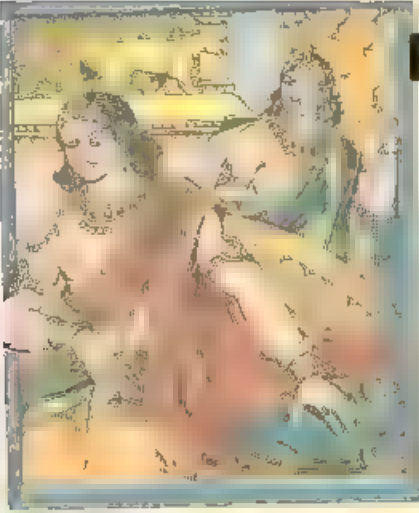

विदुर निपुण शास्त्रावर दूरधर्षित आपल्या वडिलांकड जन्मून म्हणारा- बाबा' विदुर काका नहमी तुमच्याजवळ अपमान म्हणून मला तुपच्या जवळ मतमांकवण्यात वाळता पत नाही तं नहमी माझ शत्रू हे जे पांडव बाहेल त्यांचे मोडते पान यत्नात तुम्ही त्यांच्या हो लो हा देत आपण आताच्या शत्रूचा नाश कला पांडव आणि त्यासाठी काही तरी यत्नी यात्रली पहिले

यावर घुतपाष्ट म्हणाला- यात्र माझ मन तुम्हा वळविरुद्ध करी शत्रू उरल विदुर पांडवाची वाखाणणी करतो तेव्हा मी त्याच्या विरुद्ध बाहेरी बांकल नाही याचा अर्थ काही निराळा आहे असे समजू नकास

तू व कण दोघांनो विचार करून काही ठरविले असल्यास राग एक तर हे दुपदराजाचे जावड झाल्यामुळे पांड- काची यत्नी जागत वाडची आहे इतद घन, पुरुषार्थ आणि शक्ती या सर्वात काही कमी नाही पांडवाला दुपदाची मदत मिळू नये असा काही तरी उपाय आपण यात्रला पाहिजे मांचिक विवा नाचिक याचो मदत घेऊन दाघमध्य परम्पर वैर होऊन ते कसे वाढेल आणि पांडवांना पांचाल देशातून बाहेर कसे पिटाळून लावता येईल हे पाहिले पाहिजे' दुर्योधन म्हणाला

दुर्योधनाने आणखी एक उपाय योज- ष्याचे ठरविले होते. हौपदीला पांच पती

होते म्हणून ती व तिचे पती यांच्यात परस्पराली मत्सर व द्वेष वाढावा यासाठी बस्ताद दासवासी नेयून परस्परान्विन्दनाने मगानपाच त्यात गढ मिळाले तर पांडवोच आपसात भाडण झईल व न पांचाल साडून हस्तिनापुरात पतीक

दुयोधनाने द्राणाचा एक यंत्रणा मुचविली म्हणजे- पाचव्या वर्षीत जाग्न धर कमी सीम आहे त्याला गजराण बाळवा लाव वा भीमचा दान्य दूर झाला की अजलाचा टिकाव कर्णसमोर लया नाही उरल्याचा नय पांडवांना आपण सड्डी आपल दान करून घेऊ

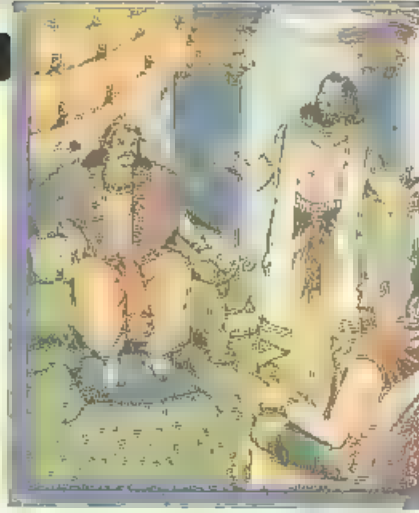
तुम्ही दुयोधन म्हणाला ते एवढे म्हणजे तुम्ही पाचव्या वर्षीत जाग्न आहे का? पांडवाचे कडी विषडणार माहे पेशाच्या लोभाने किवा इतर उपायाने महा पराक्रमी अशा आपल्या जावय विरुद्ध दुपद नाही करील भरो नादते का तुम्हा पांडव माधुरी मागत होते तेव्हा त्रैपक्षीय त्यांना सरळ आता त्याची स्थिती कायली आहे ती त्यांना सोडून जायला कधी काय तयार होईल? काशिचाय सय पांडवांचे निष्पावर स्वतःच्या जिवामुलीकडे प्रेम आहे म्हणून तुम्हा हे सर्व कदाच न ठरलीक जाता श्रीमाला पुस्तकण डार करण्याचे म्हणतील तर तुम्हा हे माहीतच आहे की कित्येकदा तुम्हा प्रमल फाळत जाऊन हस्तिनापुरातही स्थिती फार विचडली असल्याचे हस्तिनापुरातून पाहिले जायला आहे तर पांडव यांच्या गजराण विषय म करतील असे का तुम्हा वाटत आहे माय दाम व भद्र यांपैकी एकही पांडवांच्या वाचनेत यशस्वी होणार नाही आता उरला दंड आपल्याकडे पांडव हून माय नेय जाण पाचव्या पांडवांचे मगध तयार त्यांच्या मदतीला येण्यापुढे आपण त्यांच्या वर स्वाग करू या त्यात अधर्माण नाही

चवोदा

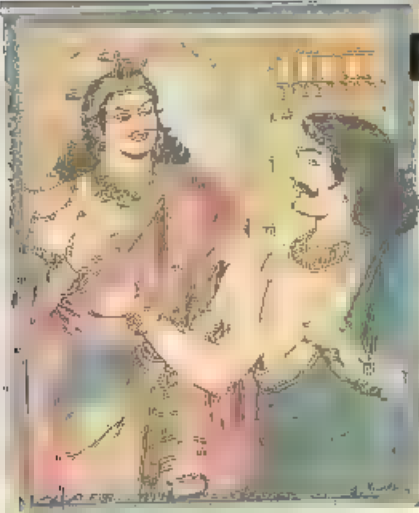
ते एवढे घटराष्ट्र म्हणाला- 'कथं भवता ते सर्व बरोबर आहे भीष्म, द्रोण व धृतर यांचे या संबंधी विचार समजून घ्या पण आवश्यक आहे

श्रीमहाभारतार्किके त्या प्रमाणे निरोप पाठविण्यात आला त्यात अनुराधाच्या तलाक स्थ वृत्त यांवरून एवढा पत्त

श्रीमाने आपले मत सांगितले म्हणजे 'माझ्यासमोर पांडव आणि दुयोधन वगैरे कौरव सारखे बाह्य आमच्या बाजो-आच्या काळ्यापासून जाले आलेल्या विवाहप्रमाण ते कधी राख्याचे मालक आहेत म्हणून त्यांना बोलावून तु स्वतःच त्याचा वाटा त्यांना देऊन टाक. तसे तुम्ही केले नाही तर तुम्ही रोषी उरात दुयोधना' न आणपावेना पांडवावर अनेक अत्याचार केले जाणेत पण तु त्यांच काही वाईट करू शकला नाहीस काक्षातुझात पुराचन धावू नको मेळा वृत्ती व पांडव काक्षातुझात जळून गेल्याने पकल नव्हा पसून आपणापैकी काणाता चहग मुद्दा पांडवाची माझी दृष्टी नव्हती न अनेक आहेत म्हणून तुम्ही लाज रावली गेली मिथून य रडे तगे नीनाधम याचा विचार करून दाम आपण मुली हो

'आपणाचार्य म्हणाले ते माझ्यामते बरोबर आहे पांडवांना बोलावून त्यांना अथ राज्य देऊन माकडे दुपद त्याचा मुक्या घुट्टुमुन कुंता पचपाहव आणि द्रौपदीसुद्धी वस्त्राभूषण पाठवत द्या दुःशासनाच्या किवा विकर्णाच्या हाती कांपल्यनगरीम ता वस्त्राभूषण पाठवून द्या त्यांनी पांडवाजवळ प्रमात बोलावे व त्राणय लेख काही दिवस राहून शंडवांना आदरपूर्वक हस्तिनापुरी त्यांना बोलावून घेऊन यावे दुपदाला मुद्धा आदरपूर्वक बोलावून घऊन यावे शोणाचार्यांनी साळता दिला

कण का व गरज नाही ना म्हणाला
"राजा! ही बूढ मंडळी नेहमीच शत्रूची
बाळाणणी व आपली निंदा करीत आली
आहेत शांच्या म्हणण्याकडे मुलीच लक्ष
देण्याची गरज नाही"
कर्णाचा तो समटपणा द्रोणाचार्यांना
मुलीच सपत्नी नाही ते म्हणाले- "तू
पांडवांचा नेहमी भस्तर करीत आला
आहेस तुला वाटत असेल की कौरवांचे
जंगले लहवे त्यांनी काळजी आमच्यापेक्षा
तुलाच जास्त आहे पण आम्ही सांगत
आहो त्याप्रमाणे दुर्वाचन वागला नाही
तर कौरवांचे अहित होईल!"

Full Screen

127

62 / 100

विदुर ज्ञानापर्यंत शांत चिन्तन ते सर्व
एकत नसला होता म्हणाला- राजा
आम्ही तुझ्या व तुझ्या मुलांच्या हिताचे व
सामिनाचे ते करणे किंवा न करणे हे मला
तुज्यापेक्षा द्रोणाचार्य व द्रोणाचार्य दोघांनी
कौरवांच्या हिताची गोष्ट सांगितली आहे
पण कर्णाला खात हिला दिसत नाही
काही असो मीच व जोग यांच्यातून मला
कौरवांचा हितचो दुसरा कोणी नाही
एवढा भाव घरे ते तुझ्या मुलांचे अहित
होईल असा सल्ला देतो लक्ष कसा? तुझ्या
मनास पुत्रप्रेम इतके जास्त आहे की
मुलाचा चुकीचा सल्ला देतील तरा हिताचा
वाटतो. यांच्या सल्ल्याप्रमाणे वागवा
तर निव्वनतच तुझे अहित होईल एवढेच
नव्हे तर तुला पक्ष लागू होईल पांडवांना
जिंकणे शक्य नाही. शत्रूंना कुण्याची मदत
आहे दुपदाची पण मदत आहे भीमानुज
असामान्य पराक्रमी वीर आहेत त्यांना
प्रेमानेच जिंकली येईल या शिवाय हस्तिना
पुरातली प्रथा पांडवांच्या वर्तनासाठी फार
उत्सुक आहे म्हणून त्यांना बोलवून सर्वांना
सुख देणे श्रेयस्कर होईल
सर्वांचे मत घेऊन घेऊन धृतराष्ट्रास
मनाशी काहीतरी उरविजे व म्हणाला-

संश्लेष

दीर्घानाय द्रोणाचार्य व तू (विदुर) जे
वही म्हणाला ते सला पण ठीक दिसत
आहे भाव्या लजरेसमोर पण कौरव व पांडव
यांच्यात काही भेद नाही म्हणून विदुरा, तू
स्वतः भाव्या वतीने जाऊन पांडवांना
गपलीकडे इकडे घेऊन ये. नशिवात ते
पांडवांना याचल आहेत दुपदाची मुक्ती
यांनी याचलाली होईल तील एक
नशिब यांचे गोष्ट म्हणायला हवी म्हणून
मझ्या मनाची शोकांतिका आता यांच्या-
सारकीं आहे

अनेक एतत्समयान् भूदः पृथक् व अ

सज्जगप्राच्या नटुमाल तन्म घेऊन विदुर
कापिला तगरी पोचला इतक धुपटचमक
वृष्ण पादव शर्यादिकाना भटून त्यांची
दुष्ट वतने चिन्तान कौरवांची खुशाली
रक्षितली आणि नयनात वस्त्रावस्त्रा दिव
तार यमन विदुराने दुपदाचा भटून
धुनेर ज्ञाना शिरोप सांगितला म्हणाला
महाराज आपण यांनी पांडवांचे जमलंल
व म्हणून धृतराष्ट्र महाराज व मीमा-
नायाना फार जतन चाला त्यांनीच मला
आता ही दुपदाची विचार यांच्या याद
विल आहे याचल किंवा द्रोणाचार्य यांनी
यांच्या वतीने वतन नसण्यास सांगितला

भाडे वागण्या पुढीचा विचार पांडवांची
झाला हे त्यांचे महान भाग्य राज्यप्राप्तीतून
ही जास्त आनंदाची ही गोष्ट आहे पांडवांनी
फार पूर्वी हस्तिनापुर सोडले कौरव त्यांना
मंडप्यासाठी फार उत्सुकतेने वाट पहात
आहेत अंत पुरातील किंवद्या द्रौपदीला
मंडप्यासाठी फार उत्सुक आहेत धृतराष्ट्र
महाराजाची वशी वाजा आहे की आपल्या
परवानगीत पांडव कुणी व द्रौपदीला भी
हस्तिनापुरी न्यावे, म्हणून आपण आज्ञा
करावी

विदुर म्हणाला ते ऐकून दुपद म्हणाला-
"कुरुकुळाशी याक्षे नाते अनपेक्षित रितीन

जमून आले याबद्दल मला जो आनंद झाला तो मी काम सांगू? घुतराष्ट्र महाराजांची आज्ञा व आज्ञेच्या सारख्या दूरदर्शी नानी पुरुषांचे जामण्या चरी नागमन मागुळे आम्हांला किती मान मिळाला? आम्ही औपत्या इच्छेविरुद्ध काही करामत्या घडून कसे? परंतु बलराज व कृष्ण येथे हजर आहेत तेव्हा त्यांचे मतदेखील काय आहे ते समजून घ्यावे, म्हणतो."

द्रुपदाचे म्हणजे पुरे होण्यापूर्वीच बुधिविंदर म्हणाला—"महाराज! आम्ही आपल्या आज्ञेबाहेर नाही. आपण विचार करून जे ठरवाव ते आम्हांला मान्य आहे."

कृष्ण सर्व सभासदांना संबोधून कथन म्हणाला—"विदुराच्या इच्छेप्रमाणे मला वाटते पांडवांनी हस्तिनापुरी जावे, परंतु पांडवांचे हितैषी द्रुपद महाराज यांचे या विषयी काय मत आहे तेदेखील आपण ऐकले पाहिजे."

त्यावर द्रुपद म्हणाला—"पांडव आज आपले इतक्या जवळचे नातेवाईक झाले आहेत, परंतु ते बालपणामुळे कृष्णाचे आपतबंधू आहेत. दूर असूनही ते सदा पांडवांच्या हितैषीच काळजी करित आले आहेत. म्हणून त्यांचे मत तेच आपले मत."

द्रुपदाची परवानगी मिळाली. पांडव, द्रौपदी व कुंतीला मेळत विदुराबरोबर हस्तिनापुरी गेले. कृष्ण व बलराम देखील त्यांच्या पाठोपाठ निघाले. विदुराने पाठवलेल्या दूताने पांडव येत असल्याचे पूर्वीच बाळज हस्तिनापुरी कळविले होते. घुतराष्ट्राने पांडवांच्या स्वागतार्थ विकर्ण जिब्रसेन, शोणाचार्य व कृपाचार्य या चौघांना पुढे पाठविले.

विकर्ण आदींसह पांडव हस्तिनापुरला येऊन पोचले. सर्व साहज छान सजवलेले होते. घुतराष्ट्राने पांडव परत आलेले पाहून सर्व प्रजा फार सुखी झाली. प्रजेचा आशी

जांदोवा

वर्तमान पांडव राजवाड्यात येऊन पोचले. धृतराष्ट्र, भीष्माचार्य वगैरे मर्म धोर वडील मंडळींना त्यांनी नमस्कार केला.

काही दिवसांनी धृतराष्ट्र पांडव व श्रीकृष्ण यांना बोलावून म्हणाला—“मुलांनो! तुम्ही व कौरव दोघांमधले वर बाढू नये यासाठी मी राज्याचे दोन वांटे करावयाचे ठरविले आहे. एक वांटा मी तुम्हांला आताच देऊन टाकतो. आजपासून तुम्ही खांडव वनात कायमचे जाऊन रहा व तुमच्या वांट्याचे जे राज्य आहे त्याच्यावर राज्य करा.

धर्मराजाने धृतराष्ट्राच्या आज्ञेप्रमाणे सर्व धोर वडीलघात्या मंडळींना नमस्कार करून त्यांचा आपोर्वादा व निरोप घेतल्या आणि आपल्या भावंडांना, पत्नीला व माता कुंतीला बरोबर घेऊन बलराम व श्रीकृष्णासह खांडव वनात आला. श्रीकृष्णाने इंद्राचे स्मरण केल्यावर इंद्राने श्रीकृष्णाची इच्छा ओळखून विश्वकर्माला पाठविले.

विश्वकर्माने एक चांगलासा सपाट व उंच जागी असलेल्या प्रदेशा नितडून एका सुंदर नगराचा निर्माण केला. नगराबाहेर उंच कोट बांधून त्याच्या चारीबाजूला एक थोळ खंदक खणून तयार केला. नगराच्या मध्यभागी स्वच्छ पांडव्या रंगाने मढाव, गरुडाकृती नगरद्वार, विशाल राजपथ दरबार मंडप, जागोजागी उद्याने निर्मित केली. या नगराचे नाव ईद्रप्रस्थ असे ठेवण्यात आले. एका मध्यवर्ती जागी पांडवांच्या राहण्यासाठी सुंदर राजवाडे बांधण्यात आले. चारही वणचि गोक, शिल्पकार, कारागार, सुतार, लोहार इत्यादी ईद्रप्रस्थ नगरी घेऊन राहू लागले.

भुविष्ठिर सपत्नीक पांडवांसह उद्रप्रस्थास येऊन राहू लागला आणि राज्यकारभार पाहू लागला. काही दिवस पांडवांबरोबर राहून श्रीकृष्ण पांडवांचा निरोप घेऊन द्वारकेला गेला.

लेनिनचे चरित्र

[३]

बाळपणीच लेनिनला संकटांना तोंड द्यावे लागले. १८८६ च्या जानेवारी महिन्यात त्याचे वडील वयरच्या ५४ व्या वर्षी अकस्मात स्वर्गवासी झाले. त्यानंतर एकाच वर्षात, म्हणजे १८८७ च्या मार्च महिन्यात लेनिनचा भाऊ अलेक्झेंडर (साक) याला तेंड पीटर्स बर्ग येथे अटक झाली. झार बादशाहचा वध करण्यासाठी जो कट झाला होता त्यात तो सामील होता. अलेक्झेंडरला अटक झाल्यानंतर काही दिवसांनी त्याची मोठी वहीण अन्ना हिल्य पण अटक झाली.

अलेक्झेंडर एक धूर व हुशार तरुण होता. कोर्टात त्याने स्वतः आपल्या विरुद्धा खटला लढवता आपल्या कुशाग्र बुद्धीची पुणूक दाखविली होती. ती म्हणाला होता—“आम्हाहीचे पत्तन जकडाय

काय, यावश्यक पण आहे.” ते महिन्यात इतर चार क्रांतिकारींबरोबर स्टिस्सेलवर्गच्या किल्ल्यात अलेक्झेंडरला फांसी झाली. त्या वेळी त्याचे वय अवघे २१ वर्षाचे होते.

मोठ्या भावांचे हुतात्म्य, त्याचा लेनिनच्या मनावर फार मोठा परिणाम झाला. तो प्रत्येक वास्तवीत आपल्या मोठ्या भावाचा आदर्श डोळ्यासमोर ठेवत असे. परंतु लेनिनने सोल विचार करून असे ठरविले की आम्हाहीला तोंड घावयाचे तर त्याला झार किंवा त्याच्या अधिकाऱ्याचा समूळ नाश हा सारा मार्ग नव्हे.

भावाच्या मृत्यूचा शोक मनाला बंदका बसवून देणारा होता तरी लेनिनने आपले माध्यमिक शिक्षण (हायस्कूल) यशस्वीरीत्या पुरे केले.

१८८७च्या ढगाळयात लेनिन रशियन सिबीरिय सोडून कजाखला निघून गेला.

लेनिन तेथील कॉलेजात शिकू लागला. तेथे कायद्याचे शिक्षण घेत असता लेनिनची ओळख क्रांतिकारी विद्यार्थ्यांशी झाली.

१८८७च्या डिसेंबर महिन्यात विद्यार्थ्यांनी बंडाचे निशाण उभारले. या संदर्भात विश्वविद्यालयाच्या अधिकाऱ्यांनी कॉलेजातून लेनिनचे नाव काढून टाकले. त्यानंतर त्याला भटक झाली. लेनिनला कजाख राज्याच्या कोकुरिकतो नामक गावी पाठविण्यात आले व त्याच्यावर कडक नजर ठेवण्यात आली.

एक वर्षभर लेनिन स्तानबद राहला. तो काळ लेनिनला वाचनात घालविता. एका वर्षातच त्याला कजाख राज्यात प्रवेशाचा परवानगी मिळाली, परंतु त्याला विश्वविद्यालयात प्रवेश मिळाला नाही.

त्या काळात लेनिनने मार्क्सच्या संशोधन उत्तम अभ्यास केला आणि मार्क्सिस्ट व कम्युनिस्ट झाला त्याच्या जीवनात झाल्या पाया पहला.

फुडे काही दिवसांनी लेनिन कुटुंब कजाखून समारा प्रदेशात गेले. १८९१ मध्ये लेनिनने सेंट पीटर्स बर्ग विश्वविद्यालयाची परीक्षा बाजरी अभ्यास करून दिली व पहिल्या वर्गात पास झाला. त्यानंतर लेनिनने क्रांतिकारी कार्यक्रमात जास्त उत्साहाने भाग घेतला आणि मार्क्सच्या 'कम्युनिस्ट मॅनिफेस्टो'चे जर्मन भाषेतून रशियन भाषेत भाषांतर केले.

मुनियमित शासनाविरुद्ध बंड करण्यास लेनिनला समारा अनुकूल क्षेत्र दिशेने माझी. म्हणून तो १८९३ मध्ये सायबासलाची राजधानी सेंट पीटर्स बर्ग येथे येऊन पोचला.

राजधानीत लेनिन १८९३ ते ९७ अं चारपाच वर्षे राहला. ही महत्वाची व

शोची. तेथे त्याने मजुरांची संघटना व कम्युनिस्ट पार्टीची स्थापना करण्याचा प्रयत्न केला.

१८९४च्या प्रारंभी तबेजद कृष्कया नामक लष्कर युरोपीय व लेनिनची ओळख झाली ती रशियन राजकीय एका चालते प्रोव्हाना शिकवीत असे. तो मार्क्सिस्ट संघटनेत सामील झाली. म्हणून लेनिनशी तिची जास्तच ओळख झाली. दोघे विवाह करून वैवाहिक जीवन व क्रांतिकारी जीवन जोडून तरंगरांचे गहवारी झाले.

लेनिनने अनेक पुस्तके वाद खोडून. कादले व त्यासाठी अनेक पुस्तके लिहिली. क्रांती प्रगतिवादी व्यक्तींनी रशियात मांड-चळवाही विकाराचा विरोध करीत असता शासनाचे संलग्न करता कामा नये असे प्रतिपादले होते. पण लेनिनने असा निडात मांडला की मुनियमित शासन, जमिनदार व 'बोर्जुवा' च्या संयुक्त शास्त्रीय तोंड घालपाचे झाले तर शेतकरी व कामगार वर्गात मेवो स्थापन झालो पाहिजे. त्याच्या अर्धाने समाजाचा निर्माण त्यांनाच शक्य आहे.

काही निश्चित सिद्धांतांचे प्रतिपादन व त्याच्या सिद्धांतांचे संघटन करून लेनिनने

अनेक पुस्तके लिहिली आणि तो सेंट पीटर्स बर्गच्या मार्क्सवाद्यांचा पुढारी झाला.

१८९५च्या वसंत ऋतूत लेनिनने स्वित्सरलंड, फ्रांस व जर्मनी या देशांचे पर्यटन केले आणि तेथील मजूर पुढारी व क्रांतिकारी यांच्याशी रशियाच्या मजूर चळवळीचा व क्रांतीचा संबंध जोडला. त्याच वर्षी हेमंत ऋतूत तो रशियात परत आला आणि राजधानीच्या मार्क्सवादी वंगठनांचा एक संघ स्थापन करून शेतकऱ्यांच्या मुक्तीची चळवळ करण्यासाठी एका समितीची स्थापना केली. मॉस्को, कीव्ह सारख्या काही इतर शहरातही अशा संस्था व मुनियमित स्थापित झाली.

या चळवळीच्या निमित्ताने 'रवोचिय डेल' (मजुरांचे कर्तव्य) नामक एक नियत-कालिक प्रसिद्ध भारप्याचापण निरनय शाळा, पण या पत्रिकेचा पहिला अंक प्रसिद्ध झाला त्या वेळी पोलीसांनी कार्यालयावर जप्ती आणून लेनिन न व्हाय्या शाफीबाटांना फंव करून तुरुंगात टाकले.

परंतु बशा तऱ्हेचे अडथळे आलेसे पाहून लेनिन हताश होऊन स्वस्थ वस्त्रणारी व्यक्ती नव्हता. तुरुंगात असतांना त्याने शुक्ती आंदोलन समितोचे संचालन केले. समिती-साठी करपत्रे आणि भुचतापत्रे कावली. ही सर्व बाहेर गुप्तपणे प्रसिद्ध होत. लेनिन त्या वेळी १४ महिने तुरुंगात राहला.

त्याच काळात लेनिनने 'रशियात भांडव-लशाही पद्धतीचा विकास' नामक अत्यंत महत्त्वपूर्ण ग्रंथ लिहायला सुरुवात केली.

१८९७च्या सुरुवातीला लेनिनला पूर्वीय सायबेरियात तीन वर्षे राहण्याची शिक्षा देऊन

त्याला सुनेनस्काय नामक गावी ठेवण्यात आले. ते गाव रेल्वे मार्गापासून सुमारे ४०० मैलावर असलेले गाव होते. लेनिनला सायबेरियात पाठविल्यानंतर एका वर्षाने कुपस्कायाला विमुक्ति बांदोलनाच्या संदर्भात अटक झाली. सरकारने तिला लेनिनबरोबर राहण्यास परवानगी दिली. त्याचा विवाह सायबेरियातच झाला.

सायबेरियात रहात असता लेनिनने पक्षाच्या कार्यक्रमाची रूपरेखा तयार केली आणि सुमारे तीस पुस्तके लिहिली.

२२ जानेवारी १९०० या रोजी लेनिनची व्हर्पाची संपत्ती, ती पुन्हा आपल्या गावी परतली. परंतु त्याला सरकारने मास्कोला, राजधानीत अगर इतर प्रमुख औद्योगिक पगरात कायम राहण्यास परवानगी दिली नाही. म्हणून तो सेंट पीटर्स बर्गजवळ राहता बावे थाशाठी 'व्साव' नामक गावी राहू लागला.

राष्ट्रवाचीन मूर्ती

तुर्कस्तानाच्या दक्षिण-पश्चिमेकडे असलेल्या कोन झोपरात जॉर्जिक्स पिबोस ताम्रच वेळक होते. हे कोषवी इव्याच्या देवाचे देऊळ होते. आज ते बोझाड पारलेले आहे. त्या ओघात प्रदेशात एक केतकी येण गांगरीत असता हे वाचीन तिलच नवरेत पडले. अंदाजे १८०० वर्षे पुर्वीचे हे देऊळ असावे. ही मूर्ती सुप्रसिद्ध ग्रीक धन्वलाटी ह्योक्लीसची असावी असे तज्ज्ञांचे मत आहे. त्याचा वयस वाच झोपरात झाला होता.

